

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך לד, תשמ"ג

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מלשון הרמב"ם

לשוננו של הרמב"ם משופעת מפל מקורות חז"ל, אף שלא במקום העניין שהוא עסוק בו, וראוי להעיר עליה הרבה. פאן אני עסוק בשני דברים.

ממון גדול

בסוף איגרתו לחכמי מרסיליה, ב"קובץ תשובות הרמב"ם", מהדורת ליכטענבערג, חלק ב, דף כו ע"ד, מספר הרמב"ם על משיח השקר שעמד בתימן, ומה עלה לקהל אחר שנתבדה, והוא אומר: "ונענשו היהודים ברוב המקומות ממון גדול". במהדורת א' מארפס, HUCA שנה ג, עמ' 357, חסרה התיבה גדול, והלשון שם: "ונענשו היהודים ברוב המקומות ממון". וקרוב לומר, שיש פאן השמטה על ידי מעתיק, שלא ידע את הלשון הזה. (דרך אגב, למה שהבאתי ב"לשוננו לעם", מחזור לג, עמ' 75, יש להוסיף: אף רש"ט פלקירא, ב"אגרת המוסר", "קובץ על יד" המחודש, ספר א (יא), עמ' סה, משתמש בלשון זה: "נער שירש מאבותיו ממון גדול").

זקן גדול

אומר הרמב"ם, הלכות תלמוד תורה, פרק א, ה"ח: "כל

איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש לחו". הרמב"ם צירף כאן פדרפו מאמרים שונים, שעסוקים בעניין. ולעניין "זקן גדול" הוא על פי יבמות סב ע"ב: "למד תורה בילדותו, ילמד תורה בזקנותו" וכו'. אבל הלשון הוא לשונו של הרמב"ם, ונמצינו למדים, שאף הוא השתמש בלשון זה, שהבאתי אותו מן התלמוד ומן ראשונים, עיין "לשונו לעם", מחזור לד, עמ' 16.

ותמצא שהרמב"ם משתמש אף בלשון 'זקן מופלג' בגוף בהלכות תלמוד תורה פרק ו, ה"ט: "מי שהיה זקן מופלג בזקנה, אף על פי שאינו חכם עומדין לפניו, ואפילו החכם שהוא ילד עומד מפני הזקן המופלג בזקנה". העניין הוא על פי קידושין לב ע"ב.

אמנם יש פתב"ד שחסרות שם, בפרק א, התיבה גדול, ובפרק ו התיבה זקן, ובמקום מופלג כתוב מופלא, אלא שאין הנוסח הזה עיקר.

ובהלכות סנהדרין, פרק ב, ה"ג: "אין מעמידין בכל סנהדרין לא זקן מופלג בשנים" וכו'. הלשון — בבא בתרא קכ ע"א.

ובהלכות תלמוד תורה פרק ז, ה"י, נאמר: "חכם זקן מופלג בחכמה", אלא שאף כאן יש נוסחאות, שחסרות בהן שתי התיבות, עיין מהדורת ר"י כהן, בהוצאת מוסד הרב קוק. הרמב"ם ידע, פנראה, את הנוסח ביבמות טז ע"א "זקן גדול", שכן הוא פותח בהקדמתו לפירוש המשניות, בסוף ההקדמה, הפרק הרביעי, שרפי דוסא היה בזמן רבי שמעון הצדיק והאריך

ימים עד ר' עקיבא. והמאירי בהקדמתו ל"בית הבחירה", בפרק על אנשי פנסת הגדולה, תמה על הרמב"ם, שהבין בפשטות את המסורת שמסר ר' דוסא מהנביא חגי. המאירי סבור, שמצא ר' דוסא את העדות בכתב, עיין שם.

(ללשון "יחסי תנאים ואמוראים" שהבאתי ב"לשוננו לעם" הנ"ל יש להוסיף אף ערך "חנן המצרי", עמ' שמה: "אי אפשר לומר דבר, שזקן גדול פחן המצרי" וכר.).
הרמב"ם השתמש בלשון זה אף בלשוננו הערבית. בהקדמתו לפירוש המשניות, מהדורת קאפח, עמ' יג, הוא אומר: "פיקול ונכון שיכא כבירא". קאפח מתרגם: זקן מאד. אלחריזי: הנה אני זקנתי באתי בימים. וצריך לתרגם: הנה אני זקן גדול.

אבשלום קור

ספר חדש: יזמן המלחמה של דויד בן-גוריון

דויד בן-גוריון: יזמן המלחמה תש"ח-תש"ט. ערכו: גרשון ריבלין ד"ר אלחנן אורן. 3 פרקים, 1127 עמ', פולל מפתחות. הוצאת החברה להפצת משנתו של דויד בן-גוריון וההוצאה לאור של משרד הביטחון. 1982 (צ"ל: 1983).

שלושה ימים לפני ראש השנה תש"ט פתב דויד בן-גוריון ביומנו: "הצללתי לרדיו את ברכתי לראש השנה". "הצללתי את ברכתי" — פתב בן-גוריון. אבל המונח הזה לא נקלט: היום אומרים "הקלטתי".